

הצעה לפתרון בחינת הבגרות בגיאוגרפיה
הפיתוח והתכנון המרחבי

מועד קיץ תשע"ה 2015

סמל שאלון 057204

הפתרון נכתב על ידי

אמנון אפשטיין, אהוד אלדר ודניאל גור-אריה

מצוות מורי רשת החינוך אנקורי

המורים שפתרו את הבחינה מחכים לכם פה

www.ankori.co.il/ask

1. אוכלוסייה

א. בין השנים 1990 ל-2014 מתרחש שינוי במבנה הגילים של אוכלוסיית אירן, כפי שנראה בשתי פירמידות הגילים המצורפות.

הפירמידה של שנת 1990 מתארת מדינה מתפתחת ("תת מפותחת") אשר האוכלוסייה גדלה בה בקצב מהיר עקב ריבוי טבעי גבוה.

בשלב זה קיים אחוז גדול של צעירים במדינה (גילאי 0-14) אשר משמשים כאוכלוסייה תלויה", אוכלוסייה שנסמכת על האוכלוסייה היצרנית במדינה.

האוכלוסייה היצרנית (גילאי 15-64) היא האוכלוסייה שעובדת, משלמת מיסים ותורמת להתפתחות וקיום המדינה. אוכלוסייה זו קטנה בהקפה מאוכלוסיית הצעירים והזקנים ונאלצת לשאת על כתפיה כמות גדולה של אוכלוסייה שאינה תורמת לכלכלת המדינה.

הפירמידה של 2014 מתארת כבר מצב אחר לגמרי. נראה כי אירן התקדמה מבחינה דמוגרפית והתפתחה בהתאם.

נראה בתחתית הפירמידה כי בשני העשורים האחרונים חלה ירידה ניכרת בריבוי הטבעי, דבר התורם להתייצבות המדינה ולהתפתחותה. ניכר גם אחוז גבוה יותר של זקנים בחלקה העליון של הפירמידה, מה שמעיד על עליה בתוחלת ובאיכות החיים במדינה.

האוכלוסייה התלויה ב-2014 קטנה והאוכלוסייה היצרנית גדלה. מצב זה עדיף לאירן ומקדם אותה חברתית וכלכלית.

ב. השפעות אפשרויות של השינוי במבנה הגילים על החברה והכלכלה באירן:

- עליה בתל"ג ובתמ"ג.
- ירידה בשיעורי האנלפבתיות.
- ירידה בכמות הילדים העובדים.
- הקמה של בתי גיל הזהב ושירותים לגיל זה על חשבון גנים, בתי ספר ומרפאות טיפת חלב.

ג. התאמה בין הפירמידות למודל התמורה הדמוגרפית:

בשנת 1990 אירן נמצאת בשלב השני של המודל. שיעור התמותה בה קטן אך שיעור הילודה לא השתנה בצורה משמעותית, מה שמוביל לריבוע טבעי מהיר ולפיצוץ אוכלוסיין. (המון ילדים בתחתית הפירמידה כשבכל שנתון המספרים גדלים).

בפירמידה של 2014 נראה כי אירן התקדמה לשלב השלישי של הפירמידה, שלב בו הילודה והתמותה נמוכים והריבוי הטבעי נמוך. (ניתן לראות מעט אוכלוסייה בגיל צעיר לעומת העבר). במידה והיא תישאר במצב זה לאורך שנים היא תגיע למצבן של מדינות מפותחות.

2. תחבורה מסילתית

א. יתרונות לשימוש ברכבת לעומת אמצעי תחבורה אחרים :

- שימוש שוטף (לאחר הקמה) זול יחסית.
- לא עומדת בפקקי תנועה.
- יחסית בטוחה.
- יעילה בשינוע מטענים כבדים, מטענים בתפזורת ואף נוסעים, מסוגלת לשאת יותר מטענים ונוסעים בעת ובעונה אחת יחסית למשאית.

ב. הבדלים בתחבורה מסילתית בין צרפת לצ'ילה :

- צרפת מישורית וקל לפתח בה מסילות ברזל, צ'ילה הררית ולכן קשה לבנות בה תשתית מסילתית, מה גם שהיא סובלת מרעידות אדמה תכופות.
- צרפת מפותחת כלכלית ויש תקציב להקמת רשת מסילות ברזל, בצ'ילה יתכן ולא קיים התקציב להקמה כזאת.

ג. חברות זרות מקימות תשתיות רכבת במדינות פחות מפותחות.

נימוק בעד : תורם לפיתוח המדינה על ידי קישור בין מרכז ופריפריה והוצאת מחצבים, חקלאות וסחורות מפנים המדינה אל ערי הנמל.

נימוק נגד – יוצר תלות בחברות הפרטיות ולא מכסה את כל שטח המדינה שכן החברות הפרטיות פועלות רק לפי האינטרס הכלכלי שלהן ולא לפי טובת המדינה בה הן פועלות.

שאלה 3

סעיף א' : גישות בשימושי קרקע

(1) הפרדה בשימושי קרקע :

יתרון : תכנון מוגדר קל יותר ומונע מאבק בין השימושים השונים וכן מניעת רעשים ועומסי תחבורה (בעיקר באזורי המע"ר והתעשייה).

חסרון : מקשה על נגישות בין שימושי הקרקע השונים עבור האוכלוסייה, ועלול לפגוע במרקם העירוני בגלל היווצרות שכונות מגורים המאופיינות בבידול מרחבי.

2) עירוב שימושי קרקע :

יתרון : מאפשר נגישות קרובה כגון שכונה בה יש קומפלקס של דירות חנויות ופארק ציבורי נגיש לציבור. מונע את הצורך לנסוע למרחקים וחוסר בעומסי תחבורה.

חסרון : חלק משימושי הקרקע אינם אסטטיים ומתאימים למרקם השכונתי ולכן עדיף שיהיו ממוקמים בנפרד.

סעיף ב' : גישה בתכנון העיר קנברה (אוסטרליה)

1) העיר נבנתה מראש כעיר חדשה (על פי החלטת הפרלמנט האוסטרלי) קיימת הפרדה בין שימושי הקרקע השונים כאשר הבניה מעגלית סביב מוקדים עיקריים כמו הסיטי היל מעבר הצפוני לימת ברלי או קפיטל היל מדרום לה. ושתי דוגמאות : א. האוניברסיטה הלאומית בצפון מערב (בצבע תכלת) ב. אזורי תעשייה ומתקני תחבורה בדרום מזרח העיר (בצבע וורוד).

סעיף ג' : שתי פעולות היכולות לתרום לאיכות החיים לתושבי העיר :

- א. הקמת פארקים עם שבילים עצים מדשאות ואגמים לרווחת התושבים
- ב. הרחקת צירי תחבורה סואנים מאזורי מגורים כדי לצמצם רעשים וזיהומים.

שאלה 4

סעיף א : שני מאפייני העיר מתקופת ימי הביניים.

- 1) העיר מוקפת חומה ושוחות מסביב.
- 2) בולטים ארמונות העיר ומגדליה במרכז העיר, הכנסייה ממוקמת במרכז העיר.
- 3) אזורי המגורים צפופים מאוד.

סעיף ב' : גורמי מיקום של עיר בימי הביניים

בשונה מהיום, בעיר מימי הביניים האוכלוסייה הייתה גרה בתנאים מחפירים בצפיפות נוראה ותנאי היגיינה (תברואה) קשים. בכל זאת דאגו למקורות מים (קרבת נהר) לעורף חקלאי כדי לספק סחורה טרייה לשוק (אז לא הייתה אפשרות שלמור בקירור) הממוקם בכיכר העיר בקרבת הכנסייה. גורם שלישי הוא אסטרטגי לכן לרוב העדיפו מקום גבוה (כגון גבעה) כדי לשלוט ולצפות מסביב ולקדם פלישה של גורמים עוינים.

סעיף ג' :

כיום גורמי מיקום פחות רלוונטיים מכיוון שהאמצעים הטכנולוגיים והתחבורתיים מאפשרים להקים עיר כמעט בכל מקום כגון ערים שהוקמו באזור המפרץ הפרסי כאשר פתרון בעיות המים נעשים באמצעות התפלת מי ים המשמש גם לצרכים חקלאיים ותעשייתיים וגם לצרכים ביתיים.

שאלה 5 : גלובליזציה

סעיף א 1 : שני הבדלים בשינויים ברמת השכר בין מדינות מפותחות לתת מפותחות.

(1) ירידה ברמת השכר במדינות מפותחות.

(2) עלייה ברמת השכר במדינות פחות מפותחות.

סעיף א 2 : הסיבות לשינוי ברמת השכר של מדינות פחות מפותחות נובעת ממעבר/הקמת מפעלים בשטחם על ידי החברות הרב לאומיות כדי להזיל בעלויות שכר העובדים (הגבוה מאוד במדינות מפותחות) ומהווה חלק מרכזי בהוצאות תהליך יצירת המוצר (כגון מוצרי ביגוד ואלקטרוניקה).

סעיף ב' 1 : שתי סיבות לפערים ברמת השכר בין הגלעין לשוליים במדינות הפחות מפותחות :

(1) המפעלים של החברות הרב לאומיות ממוקמים במרחב העירוני של העיר, שם מוצאים את רוב משאבי האנוש ביניהם המשכילים והמוכשרים וכן נגישות לצירי תחבורה ראשיים ונמלי אוויר וים. סיטואציה זו יוצרת פער אדיר בין הגלעין לשוליים ברמת השכר ורמת החיים לטובת הגלעין.

(2) החקלאות במדינות אלו היא לצרכים ביתיים ואין עודפי תוצרת חקלאית לשיווק ולייצוא, זאת בגלל שהחקלאי במדינה פחות מפותחת אינו עושה שימוש במיכון מודרני ועובד בשיטות מסורתיות איטיות.

סעיף ג 1 : שתי השפעות הגלובליזציה על מדינות פחות מפותחות

(1) יצירת פערים בין מגזרי אוכלוסייה שונים בתוך העיר ובין הגלעין לשוליים.

(2) דלדול התרבות המקומית בגלל חדירת תרבות מערבית, אמריקניזציה שהיא חלק מהאחדה תרבותית שאינה בהכרח תורמת לטובת העם כמו תרבות צריכה מוגזמת חשיפה לזנות סמים חדירת מזון מהיר כמו מקדונלדס, ושימוש רב במותגים בשפה האנגלית.

6. מחירי הקרקע במרחב העירוני

א. על פי תאוריית מחירי הקרקע של אלונסו, ככל שמתקרבים למע"ר מחירי הקרקעות עולים, וככל שמתרחקים ממרכז העיר המחירים יורדים עפ"י היצע וביקוש.

ב. סף כניסה : מס' הלקוחות המינימלי הדרושים כדי לקיים עסק או שירות ברווח.

טווח מוצר : המרחק המקסימלי שמוכן אדם לבצע כדי לרכוש מוצר או שירות מסוים.

במע"ר יתמקמו עסקים בעלי סף כניסה וטווח מוצר מקסימליים, הדורשים מספר לקוחות גדול כמו סניפי בנקים גדולים רשתות כל בו גדולות מסעדות גדולות.

עסקים אלו יוכלו לעמוד במחירי הקרקע הגבוהים במידה ומספר הקונים או הצורכים את השרותים במע"ר יהיה גדול.

ג. מודל הפעמון, ככל שמתקרבים למע"ר גובה המבנים נעשה רב ומחירם מתייקר וזאת כדי לנצל את שטחו המוגבל של המע"ר ולענות על הביקוש הגבוה של עסקים המעוניינים להתמקם בו. היקף גביית הארנונה גבוה כך שגם הרשות המקומית מעוניינת בתהליך זה.

7. פיתוח וסביבה

א. ריבוי מפעלי תעשייה בתחומים שונים כמו תעשיות כבדות, תחנות כח.

▪ מספר עצום של מכוניות ורכבות עליות באזור צפוף אוכלוסין.

▪ אקלים: ערפיח הרובץ על העיר כל בוקר.

ב. עידוד התחבורה הציבורית וצמצום מספר המכוניות הפרטיות הנכנסות לעיר ע"י רכבות קלות המונעות בחשמל, הכשרת נתיבי תחבורה ציבוריים נפרדים (נת"צ), הוזלת מחירי התחבורה הציבורית.

▪ מעבר תחנות כוח לשימוש בדלק דל גופרית, שימוש במקורות אנרגיה מתחדשים שהם ידידותיים לסביבה. התקנת סולקנים בארובות התעשייה.

▪ אכיפה של חוקים תוך מתן קנסות כבדים לעברייני זיהום, שימוש בתחנות ניטור המדווחות של זיהום אוויר חריג.

ג. המדינות הלא מפותחות טוענות שאין להן יכולת והון להתמודד עם בעיות איכות הסביבה לאור הקשיים הרבים שלהן בתחום צפיפות האוכלוסין, צורכי הפיתוח, הצורך להשקיע מאמץ בצמצום שיעור האבטלה, לכן פיתוח בר קיימא העוסק באיכות הסביבה לא נמצא בסדר עדיפות גבוה לאור טביעת הרגל האקולוגית הנמוכה.